

THE ANTIQUITIES MUSEUM OF IASI IN THE FIRST WORLD WAR PATRIMONY AND PEOPLE

Vasilica Mîrza, Research Assist., Iași University Museum

Abstract: In order to shape the history of the Museum of Antiquities within the University of Iași we set out by presenting the initiatives and resources which led to the establishment and evolution of this institution. The most important character, who put these initiatives into practice, was Oreste Tafra. Due to his competence, he managed to emphasize the collection of archeological findings at Cucuteni, which belonged to the University of Iași. The paper reveals the institutional and scientific undertakings which preceded the foundation, in 1916, of a university archeological museum in Iași and the way of this patrimony was sent to Moscow in the First World War. By this research I will show the faith of this objects; when and how they came back in the country; how the Museum resume it's work; what activities worked the coordinator of the institution during this.

Keywords: museum, First World War, patrimony, Iași, XX-th

Muzeul de Antichități al Universității din Iași (1916-1952) a fost cea dintâi instituție muzeală a primei universități moderne din România. Necesitatea înființării unui muzeu la Universitate a devenit impunătoare odată cu începerea cercetărilor arheologice de la sfârșitul secolului al XIX-lea la Cucuteni, unde au fost descoperite primele obiecte aparținând acestei Civilizației neo-eneolitice. Despre modul în care s-a făcut descoperirea sau cercetarea arheologică, istoriografia românească înregistrează un număr însemnat de contribuții, unele de foarte mare importanță, care aduc lămuriri, atât cu privire la anul descoperirii, locul dar și oamenii care au realizat primele „explorațiuni arheologice” în zonă.

Întregul patrimoniu provenit din săpăturile arheologice ale lui Neculai Beldiceanu¹ și Grigore C. Buțoreanu², din anul 1895 și cele realizate de Hubert Schmidt³ între 1909-1910

¹ N. Beldiceanu (1844-1896) a fost profesor de istorie la Gimnaziul „Ștefan cel Mare” din Iași, începând din anul 1885, fiind cunoscut și ca poet. Pasiunea pentru trecut l-a îndemnat să realizeze cercetări arheologice, în

trebuia expus într-un spațiu potrivit. Din păcate, mai mulți ani, întreaga colecție de obiecte preistorice a fost depozitată la Institutul de geologie condus de Grigore Cobălcescu și nu a fost valorificată, după care a fost expusă pentru scurt timp în Sala Pașilor Pierduți de la Universitatea din Iași cu ocazia inaugurării Palatului Universitar de la Copou în 1897, și în 1911 cu ocazia celebrării a 50 de ani de la înființarea Universității din Iași. În următorii ani, până la înființarea Muzeului de Antichități, obiectele au fost împrăștiate prin subsolurile clădirii Universității, trezind nemulțumirea profesorilor de la Catedra de Arheologie și Antichități a Facultății de Filozofie și Litere. Și asta pentru că ei au fost cei care au făcut primele eforturi administrative pentru înființarea unui loc special amenajat pentru expunerea colecției de la Cucuteni-Băiceni. Numele lui Teohari Antonescu și Octav Erbiceanu vor rămâne cunoscute pentru inițiativele luate pentru înființarea unui muzeu la Universitatea din Iași. Oreste Tafrali, profesor la Catedra de arheologie și antichități a Facultății de Filozofie și Litere din 1913, după decesul lui Teohari Antonescu, a fost cel care a reușit să concretizeze această cerință devenită tot mai acută până în 1916.

Cel mai important obiectiv pe care Oreste Tafrali și l-a propus și nu a conținut cu stăruințele pe lângă autoritățile, care erau în măsura de a-l ajuta era acela de a înființa un Muzeu al Universității. Au fost trimise cereri către decanatul și rectoratul Facultății de Litere în vederea rezolvării acestei chestiuni încă din 1914, dar acest lucru nu a fost catalogat drept o urgență, așa că s-a mai amânat aproape doi ani⁴.

La începutul anului 1916, Oreste Tafrali revenea cu o cerere către Rectorat, în care cerea înființarea unui muzeu de obiecte preistorice, care se găseau în grija Universității și de mulaje, care trebuiau achiziționate din străinătate. O. Tafrali reclama neglijența în care era păstrată colecția provenind din săpăturile lui H. Schmidt și a lui N. Beldiceanu, cumpărată de Statul român: „zace astăzi în pivnițele Universității și în sala rezervată servitorului din localul seminariilor Facultății de Litere, alături de mături, tinichele și alte obiecte de serviciu. Un loc impropriu pentru păstrarea unor obiecte atât de scumpe și de rare”⁵. Dezordinea în care au fost lăsate cele câteva colecții adunate de Teohari Antonescu îl indigna, cerând Rectorului

urma cărora a procurat un mare număr din obiectele preistorice (Lelia Nicolescu, *Beldiceni*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2010, p. 14-29).

² Grigore C. Buțureanu (1855-1907) și-a început cariera ca profesor de istorie în anul 1878, la Piatra-Neamț. Aceasta a fost continuată, din anul 1880, la câteva școli și licee din Iași: Școala Normală „Vasile Lupu”, Școala Normală de Fete din Iași, Liceul Național, Liceul Internat, Institutele Unite și „Liceul Nou de Domnișoare” (A. D. Atanasiu, *Către cititori*, în Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași, XXV, 1914, p. XIV-XV).

³ Hubert Schmidt a fost conservator la Muzeul Imperial din Berlin și a făcut în toamna anului 1909 și 1910, explorări sistematice la Cucuteni în județul Iași, publicând rezultatele cercetărilor sale într-o primă monografie dedicată acestei Civilizații.

⁴ Arhivele Naționale din Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași – Rectorat, dosar 856/1916, f. 56 (în continuare se va cita: Rectorat)

⁵ *Ibidem*, f. 47^r. - ian. 1916.

Universității să intervină prin Senatul Universitar, la Ministerul Instrucțiunii Publice pentru acordarea unei sume de 4500 lei din care să se plătească chiria unui local, unde să poată fi păstrată și instalată cât de modest această colecție, chiar dacă ar fi fost și în afara localului Universității, cât și salariul unui funcționar care să asigure paza acestui tezaur, sesizând „starea deplorabilă de neîngăduit într-un așezământ de cultură, în care sunt păstrate *antichitățile* preistorice de la Cucuteni – atât de apreciate în lumea întreagă”⁶. Ministerul Instrucțiunii Publice, în urma primirii procesului verbal din partea Senatului Universitar și intervenției Rectorului⁷, aproba acordarea unui fond de 3500 lei anual pentru închirierea unui local, precum și suma de 400 lei pentru cumpărarea dulapurilor necesare⁸, iar plata custodelui a fost trecută în bugetul Statului⁹.

În acest demers Oreste Tafrali a fost susținut atât de reprezentanții Universității, cât și de Ministerul Instrucțiunii Publice, condus la acea vreme de I. G. Duca. Totuși, ajutorul se pare că a venit din partea unei persoane de seamă a Universității, profesorul Ion Simionescu¹⁰,

⁶ Membrii Senatului erau Dim. Alexandrescu, Al. Philippide, V. Buțureanu, I. Găvănescu, E. Riegler (*Ibidem*, dosar 842/1915, f 21^r. – 25 fev. 1916).

⁷*Ibidem*, dosar 859/1916, f. 6; Aprobarea înființării Muzeului era obținută la 9 martie 1916 (*ibidem*, f. 401, 414, 467, 498, 509).

⁸*Ibidem*, dosar 856/1916, f. 222.

⁹ La recomandarea făcută de O. Tafrali a fost numit custode N. Breabăn pe ziua de 1 aprilie 1916, în postul de custode, pentru Catedra de arheologie și antichități (*Ibidem*, f. 228; Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, dosar 3281/1916, f. 8; Arhivele Naționale Iași, fond Muzeul de Antichități, dosar 1/1909, f. 1).

¹⁰ Studii liceale la Botoșani și universitare (Facultatea de Științe din Iași). După luarea licenței în Științele naturale și-a continuat pregătirea în domeniul geologiei și paleontologiei la Viena, unde și-a susținut, în 1898, teza de doctorat, și în Franța, la Grenoble (1899). A fost conferențiar la Seminarul Pedagogic Universitar (1899), preparator la Laboratorul de Mineralogie al Universității din Iași (1900), profesor suplinitor la catedra de Geologie - Paleontologie a Facultății de Științe naturale din Iași (1900); din 1902 a fost profesor titular la catedra de Geologie - Paleontologie a Facultății de Științe naturale din Iași; în 1912-1914 și 1923 a condus Universitatea din Iași în calitate de Rector, din 1929 devenind profesor de paleontologie la Universitatea din București. În 1910 a înființat împreună cu Petru Bogdan, revista științifică *Vasile Adamachi*, pe care a condus-o timp de două decenii. Membru corespondent (16 apr. 1907) și membru titular (18 mai 1911) al Academiei Române; vicepreședinte (30 mai 1932 – 31 mai 1935) și președinte (31 mai 1941 – 7 ian. 1944) al Academiei Române; președinte al Secțiunii științifice a Academiei Române între anii 1928 - 1931 (Aurel Loghin, Maria Platon, Gheorghe Platon, *Universitatea „Al. I. Cuza” Iași*, București, 1972, p. 79; Dr. Dorina Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicționar*, București, 2003, p. 764-765; Idem, *Istoria Academiei Române. Repere Cronologice*, București, 1992, p. 133, 221, 222; M. Iancu, *Personalități românești ale Științelor naturii și tehnicii*. Dicționar, București, 1982, p. 366;).

care pe atunci îndeplinea funcția de Secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Ion Simionescu îi era prieten apropiat și coleg lui Oreste Tafrali, deseori intervenind la Minister pentru rezolvarea cererilor acestuia din urmă, cu care ține și corespondență privitoare la problemele întâmpinate odată cu înființarea Muzeului de Antichități¹¹.

Din dorința ca Muzeul nou creat să aibă un local propriu, Orest Tafrali face demersurile pentru a obține fondurile necesare închirierii unui spațiu adecvat organizării și păstrării colecțiilor sale. El a fost împuternicit să închirieze, în numele Ministerul Instrucțiunii Publice, imobilul din str. Paladi nr. 6 al Profirei N. Alexandrescu. Acesta va fi primul spațiu unde și-au găsit locul colecțiile aflate în posesia Universității. Închirierea s-a făcut pe termen de cinci ani, cu drept de reziliere pentru Minister după primii trei ani și cu chiria de 3500 lei. Restul chiriei, în afară de cele cinci camere, îl priveau pe O. Tafrali, deoarece el și-a stabilit în alte două încăperi locuința, plătindu-i proprietarei suma de 2000 de lei¹². La 21 aprilie 1916 se eliberează, de către Minister, plata chiriei localului în valoare de 1765 lei¹³.

Având responsabilitatea de a dirija o instituție cu rol educativ, Oreste Tafrali căuta neconținut să obțină cele necesare funcționării acesteia. Muzeul încă nu era dotat corespunzător, deoarece lipseau fondurile, iar spațiile de depozitare, vitrinele și echipamentul erau nefuncționabile. Semnalează nevoia de dulapuri și vitrine „făcute după modelul celor din străinătate, prezentând condiții de soliditate, estetică sobră, montate în fier, cu uși și etajere practice de sticlă. Un număr de opt, zece dulapuri de perete și două în centrul camerelor erau suficiente pentru colecția deținută”¹⁴. Aceasta dovedește că avea o viziune extrem de modernă asupra esteticii muzeale, mai puțin susținută, însă, de posibilitățile financiare.

Directorul intervine cu noi cerințe periodic pentru ca situația această să fie reglementată, având în vedere că Muzeul era o anexă a Universității. Rectorul a fost înștiințat de situația în care se afla Muzeul, cerându-i-se să acorde o parte din fondul pe care îl avea la dispoziție pentru instalații, deoarece catedra pe lângă care funcționa nu ceruse din sumele puse la dispoziția Rectoratului pentru nevoile acesteia¹⁵. Muzeul trebuia să răspundă unei necesități ale studiilor superioare. El era menit să dezvolte gustul și interesul pentru artă,

¹¹ Tafrali îi cere ajutorul atunci când încerca să obțină aprobarea închirierii unui local pentru Muzeul de Antichități, iar I. Simionescu nu ezită în a-l ajuta intervenind la Minister pentru a obține banii necesari. Formula de adresare, *stimate coleg*, dintre cei doi marchează relația de prietenie și colegialitate, fiind uniți de același scop, acela de a îmbunătăți învățământul românesc (Arhivele Naționale Iași, fond Muzeul de Antichități, dosar 1/1909, f. 2; *ibidem*, dosar 1/1916, f. 2, 3).

¹²O. Tafrali, *Muzeul de Antichități din Iași*, în *Boabe de Grâu*, IV, 11, 1933, p. 641.

¹³Arhivele Naționale Iași, fond Muzeul de Antichități, dosar 1/1916, f. 4.

¹⁴*Ibidem*, f. 23^r.

¹⁵*Ibidem*, f. 23.

arheologie și istorie a publicului în general, și al studențimii în special¹⁶. Cu toate acestea, Muzeul avea un aspect modest, în ceea ce privește posibilitățile expunerii patrimoniului, din cauza spațiului restrâns, lucru care îl nemulțumea pe Oreste Tafrali. Muzeul s-a dezvoltat puțin câte puțin prin donații, făcute la apelul lui către autoritățile locale, la „patriotismul” moldovenilor, care binevoiau să contribuie, donând obiectele găsite prin curți și ogoare, sau la cunoscuții colecționari de obiecte istorice. În acest sens i se adresează lui Sion-Gherei, știind că acesta posedă o colecție de stampe și monede¹⁷, Administrației Casei Bisericii și Comandantului Corpului IV al Armatei din Iași¹⁸. Aceasta a fost prima etapă a funcționării Muzeului de Antichități care și-a trasat, în primă instanță caracterul și situația instituțională (local, buget și dotări).

Energia și atenția cu care activitățile se desfășurau la Muzeu au fost conținute în toamna anului 1917, din cauza condițiilor de desfășurare a Primului Război Mondial pe teritoriul românesc. Muzeul de Antichități din Iași s-a văzut deposedat de mai toate obiectele sale de valoare, monede de aur și de argint, medalii, obiecte din aceleași materiale, vase complete preistorice etc. Toate acestea au fost împachetate într-un cutar mare. Acest cutar a fost predat lui Al Lapedatu, însărcinat de Minister cu transportul și paza patrimoniului țării în străinătate¹⁹. Obiectele au fost expediate împreună cu patrimoniul cultural în 1917 *spre păstrare*, la Moscova²⁰, împreună cu celelalte podoabe ale muzeelor și colecțiilor particulare românești, într-un al doilea transport²¹. De la Muzeul de Antichități s-au ridicat 77 de piese, în

¹⁶*Ibidem*, f. 22.

¹⁷Deși nu a fost om de litere, Gh. Sion s-a dovedit un adevărat mecena. A colecționat documente istorice vechi, cărți rare, mobilier de epocă, monede, tablouri pe care le-a donat Universității din Cluj în anul 1922. A făcut numeroase donații unor instituții ale orașului Tg. Ocna, dar nu a răspuns la fel și cererii lui Orest Tafrali, fiind indignat de situația muzeistică a Iașului (*Ibidem*, dosar 1/1916, f. 17; *ibidem*, dosar 1/1909, f. 13; Corneliu Stoica, *Istoria ilustrată a orașului Tg. Ocna. Din cele mai vechi timpuri până la 1918*, Onești, 2009, p. 127.

¹⁸Condițiile în care au fost procurate primele obiecte, care au făcut parte din colecția Muzeului au fost descrise în articolul: Vasilica Asandei, *Muzeul de Antichități din Iași: de la primele inițiative la înființare (1897-1916)*, în *Historia Universitatis Iassensis*, II/2011, pp. 215-235.

¹⁹ Fiind trimis de Guvernul României, Al. Lapedatu avea datoria de a îndeplini misiuni la Moscova. Plecarea din Iași a avut loc la 28 iulie, el însoțind trenul special care a transportat în Rusia tezaurul României, din care făceau parte și lăzile cu documente și manuscrise ale Academiei Române. După sosirea la Moscova, în 3 august, tezaurul a fost depus în subsolurile Kremlinului. La 6 ianuarie 1918 revenea la Iași, raportând Guvernului asupra misiunii (Al. Lapedatu, *Scrisori istorice*, București, 2008, p. 27).

²⁰ Patrimoniul a fost prejudiciat în mod evident, astfel în 1935, în urma tratatelor pe care diplomații români le poartă cu cei din URSS, Ministrul Instrucțiunii Cultelor și Artelor înștiințează conducerea Muzeului că în lăzile care au fost aduse din Moscova: „N-a venit nici un obiect de muzeu din cele predate, cu ocazia evacuării în Rusia” (Arhivele Naționale Iași, fond Muzeul de Antichități, dosar 1/1935, f. 12).

²¹ Mihail Gr. Romașcanu, *Tezaurul Român de la Moscova*, București, 1994, p. 40.

valoare de 14 102 000 lei²². Tafrali a fost sfătuit de Al. Lapedatu că „ar fi bine să nu predea decât un singur colet”²³.

O altă problemă s-a ivit când într-una dintre camerele Muzeului i s-a permis unui sculptor refugiat să locuiască împreună cu familia sa, iar acesta nu a mai dorit să părăsească încăperea. Sculptorul A. Talpașin, zis și Severin, a fost primit cu puține zile înainte de evacuarea Bucureștiului, în mod provizoriu și sub rezerva aprobării Ministrului Instrucțiunii Publice. În câteva luni, fără a obține acceptul directorului sau a vreunei autorizații din partea altei autorități a instituției în care locuia, „a mutat dulapurile cu colecțiile, suindu-le în așa fel încât nu puteau fi văzute de nimeni, a transportat pământ în încăperea pentru a-și face materialul necesar sculpturilor sale, distrugând parchetul și zidul tapisat [...] a adus în salon o mașină de gătit bucate și a început să-și facă menajul în mijlocul colecțiilor”²⁴. Ministrul i-a dat ordin de evacuare, Marele Cartier General a trimis o anchetă care a constatat vandalismul lui A. Talpașin, iar Oreste Tafrali i-a intentat proces²⁵. În cele din urmă, la sfârșitul lunii iulie al aceluiași an, Talpașin a fost determinat de autorități să părăsească localul Muzeului²⁶. După evacuarea sculptorului și a unui mare număr de obiecte, în Muzeu nu au mai rămas decât dulapurile în cea mai mare parte goale, precum și unele obiecte preistorice, dublete de mai puțină importanță. Referințe critice despre acest sculptor face și Alexandru Tzigara-Samurcaș în *Memoriile* sale, în contextul participării României la Expoziția din Roma din 1911: „[...] Un alt intrus, un domn zis Severin, dovedit a fi elevul meu Talpoșin, se și intitulasă pe cărți de vizită ca reprezentant al României, acționând tot cu fonduri cerșite de italieni! Dar cu toată bunăvoința italienilor, nu ni se mai puteau oferi locuri satisfăcătoare, toate fiind demult ocupate”²⁷.

Și activitatea la Universitate a fost suspendată, din cauza apariției iminente a trupelor de război în zona dintre Siret și Prut, care au înghețat orice activitate culturală de pe teritoriul Iașului. De altfel, întreg teritoriul Moldovei era supraaglomerat, orice spațiu liber fiind folosit pentru cazarea refugiaților. O parte a personalului Universității, precum și a studenților, a fost trimisă pe front. Tot în această perioadă, în urma ocupării de către trupele Puterilor Centrale, a Olteniei, Munteniei și Dobrogei, a fost demarată o activitate de propagandă în străinătate

²² Ioan Opreș, *Istoria muzeelor din România*, București, 1994, p. 14; Arhivele Naționale Iași, fond Muzeul de Antichități, dosar 1/1935, f. 35;

²³*Ibidem*, dosar 2/1917, f. 23^r.

²⁴*Ibidem*, dosar 1/1916, f. 13^v.

²⁵*Ibidem*, f. 20.

²⁶*Ibidem*, f. 22.

²⁷ Al. Tzigara-Samurcaș, *Memorii*, vol. II, (1910-1918), Ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, Prefață de Dan Grigorescu, Editura „Grai și Suflet-Cultura Națională”, București, 1999, p. 9.

pentru dezmembrarea statului român, prin luarea celor mai importante provincii românești²⁸. Îngrijorați de anvergura propagandei maghiare și bulgare din Occident, universitarii români, organizați în Asociația Profesorilor Universitari din România, au propus în ședința din iulie 1917, premierului I. C. Brătianu trimiterea unei misiuni universitare în Franța, care să susțină mai ferm interesele românilor. Ei propuneau crearea unui organ de presă, a unei reviste scrise în franceză și engleză, care să combată ideile iredentiste maghiare și bulgărești. Printre cei trimiși, profesori ai Universității din Iași, București și Cernăuți a fost delegat și Oreste Tafrali.

În perioada desfășurării misiunii universitare în Franța (1917-1919)²⁹, activitatea Muzeului a fost oprită. Imobilul, care mai adăpostea câteva vitrine goale, schelete preistorice, care n-au putut fi împachetate, precum și biblioteca lui Tafrali, compusă din cărți și manuscrise rare „în valoare de câteva zeci de mii de lei” au fost lăsate în grija unui custode, Melania Dancovici, (refugiată din Curtea de Argeș) și a unei servitoare care se ocupa de grădina Muzeului și de atenanse³⁰. Pentru a lăsa o evidență exactă a bunurilor pe care le deținea, ferindu-le de rechiziționare și temându-se de drumul pe care trebuia să-l parcurgă până în Franța, el numerotează sumele avute asupra sa „în cazul în care eu și soția mea vom pieri în greua călătorie ce întreprindem spre Paris din ordinul guvernului nostru” și își întocmește testamentul³¹.

Pe lângă misiunea publicistică, propagandistică, O. Tafrali mai avea o a doua misiune, primită de la Ministrul Instrucțiunii Publice, I. G. Duca, aceea de a studia situația sistemului de învățământ din Franța. Concomitent, Tafrali a avut întreveneri cu diverși politicieni și a ținut o serie de conferințe în mai multe orașe franceze: Paris, Limoges, Gueret, Chateauroux și Perigneux, pentru lămurirea opiniei publice franceze asupra obiectivelor războiului purtat de România, cât și asupra dreptului poporului român de a viețui într-o țară unită și independentă. Discursul s-a desfășurat „sub formă foarte simplă și într-o limbă foarte corectă și în același

²⁸O. Tafrali, *Propaganda românească în străinătate*, Craiova, 1920, p. 6; Idem, *Apărarea României Transdanubiene*, Constanța, 1921, p. 2; Ștefan Bujoreanu, *Despre activitatea lui O. Tafrali*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” - Iași, XIII, 1976, p. 227; Lucian Boia, „Germanofilii”. *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, 2009, p. 199; *La Roumanie*, Paris, I-II, 1918-1919.

²⁹ Vasilica Mîrza, Alina-Cătălina Ibănescu, *Activitatea profesorilor ieșeni în cadrul Misiunii Universitare din Franța reflectată în ziarul „La Roumanie”*, în *Historia Universitatis Iassiensis*, III/2013, pp. 81-98.

³⁰ Arhivele Naționale Iași, fond Muzeul de Antichități, dosar 2/1917, f. 25.

³¹ „N-am altă avere decât biblioteca, mobilele mele care se află la locuința mea din str. Paladi, nr. 6, Iași, în încăperile ce ocup, precum și banii ce port cu mine”, însemna O. Tafrali în testamentul său întocmit la Iași, 3/14 august 1917 (Rodica Radu, *Orest Tafrali – personalitate a vieții spirituale ieșene*, în *Cercetări istorice (S.N)*, XII-XIII, 1982, Iași, p. 675).

timp elegantă, el a ținut auditoriul sub farmec”, spunea L. Bréhier, profesor la Universitatea din Clermont³². Tafrali a sesizat avansul orașelor din Franța în privința muzeelor, spunând că „Iași trebuie puși cel puțin pe picior de egalitate cu unele orașe din străinătate, care n-au totuși însemnătatea lui culturală. Périgneux, de pildă, oraș de vreo 32000 de locuitori are un muzeu, pe care Bucureștii chiar ar fi mândri să-l posede. Muzeul din Nantes nu-i mai puțin demn de admirat. Ambele aceste localități nu sunt centre universitare. În Christiania³³ există un muzeu care are pe lângă alte colecții foarte însemnate, o colecție de mulaje antice, medievale și din epoca renașterii, asupra cărora se poate face un curs complet de arheologie și istoria artei. E deci de absolută nevoie să se acorde Universității din Iași creditele necesare să imite în această privință capitala Norvegiei”³⁴. Din Franța, Tafrali adresează încă o dată rugămintă Ministrului Instrucțiunii Publice pentru a-l ajuta la reorganizarea muzeului, în numele națiunii. Fiind un împătimit al conservării culturii naționale, el considera că „Nici un sacrificiu material nu va fi prea mare pentru a întări cultura, care v-a cimenta neamul într-un tot indisolubil, și va forma sufletele tinerimii noastre. Pe tărâmul concurenței internaționale neamul românesc trebuie să ocupe și să-și mențină un loc de frunte. Universitățile, școlile și Instituțiile culturale trebuie puse în măsură să-i îndeplinească menirea. Unele catedre universitare au în special nevoie de laboratorii, altele de muzee și colecțiuni. Printre acestea câtă să fie luată în seamă și Catedra de arheologie și antichități”³⁵. Cererile au fost soluționate abia după ce Muzeul și-a reluat activitatea.

Astăzi, o asemenea reconstituire este posibilă doar datorită consultării arhivei Muzeului de Antichități și a Registrului inventar, care se află păstrat la Institutul de Arheologie din Iași. În primele pagini ale acestui registru sunt însemnate toate obiectele predate și trimise la Moscova în anul 1917, după cum urmează³⁶:

[f. 4] „C. Antichități

- 1. Un inel al <Doamnei Brâncoveanu> 1 rubin la mijloc, pe de lături 2 smaragde montate în aur (Moscova)*
- 2. 1 mic ornament, cu 2 granate (Moscova)*
- 3. 4 săgeți de bronz (Moscova)*

³² Ștefan Bujoreanu, *op. cit.*, p.227.

³³Christiania (după regele Christian al IV-lea al Danemarcei) este vechea denumire a capitalei de astăzi a Norvegiei, Oslo.

³⁴ Arhivele Naționale Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” - Facultatea de Litere, dosar 146/1919, f. 17^v, 102^r.

³⁵*Ibidem*, f.17^r.

³⁶ Inventarul Obiectelor din Muzeu 1916-1940.

4. *1 sceptru de lemn al lui Mihalache Sturdza (Moscova)*
5. *O sabie veche găsită pe moșia Țibănești, jud. Iași, adusă de I. Ghica (Moscova)*
6. *Un peptene vechi donat Bibl. din Iași de arhim. Varahilu Lateșu, 1870 sept. 15 (Moscova)*
7. *Două statuete de bronz romane (Moscova)*
8. *O statueta de fer, renaștere sau imitațiune (Moscova)*
9. *Două opaițe romane (Moscova)*
10. *Ghiulea veche aflată în ruinele cetății Smerodava, aproape de Roman (Moscova)*
11. *Două mici vase de lut nears (Moscova)*
- [f. 5] 12. *Două ghiulele de tun și un fragment de ghiulea de piatră (Moscova)*
13. *Fragment dintr-un vas de bronz (Moscova)*
14. *2 plăci rotunzi smălțuite, formă de trunchiu de con, 1 rotundă, smălțuită. Au pe ele figuri (capul de bour etc.). (Moscova)*
15. *1 vas de lut nears, deteriorat (Moscova)*
16. *1 peceție de document al lui Iliăș Vodă al Moldovei (Moscova)*
17. *2 coloane de bronz: Traian și Antoniu (reproducere în miniatură a celebrelor coloane)*

14/27 iunie 1916

O. Tafrali

5/18 iulie 1916

Director,

C. Alexandrescu

Din primele obiecte ale Muzeului – Colecția de obiecte preistorică de la Băiceni-Cucuteni, jud. Iași, a regretatului N. Beldiceanu, aflată în subsolurile Universității din Iași.

Aceste obiecte erau puse în niște dulapuri-vitrine, improprii și neestetice. - Nu s-au păstrat decât dulapurile care conțin osemintele preistoricilor. De aceea obiectele s-au scos și s-au aranjat în dulapuri speciale. Acele cari n-au încăput s-au pus, spre păstrare, în niște lăzi mari din atenansele Muzeului.

Obiectele mai de valoare, preistorice, din această colecție, ca statuete – între altele un „unicum”, vase întregi etc. s-au expediat la Moscova, în 1917, din ordinul Ministerului de Instrucție. Odată cu ele s-a trimis și toată colecția numismatică ce o avea pe atunci Muzeul, rezultată din: donația Bibliotecii Centrale, donația Prefecturii Jud. Iași – din monedele de aur, numai una singură –, cea a D-lui O. Nichita etc. etc.”

[f. 7] Tezaurul descoperit la Cotnari (aprilie 1916): monede de aur, monede de argint, obiecte de argint etc. (Moscova).”

Toate obiectele primite de Muzeu prin donație, până în 1917, au fost trimise la Moscova³⁷. Modul în care aceste obiecte au fost retrocedate statului român a rămas mult timp discutabil, însă, în anul 2006 s-au scos la iveală următoarele informații de către Mădălin-Cornel Văleanu: „În urma digitizării inventarului colecțiilor Institutului de Arheologie „V. Pârvan” București, în luna ianuarie 2006, la interogarea bazei de date a fost evidențiat faptul că un număr de peste 2000 de piese provin din stațiunea arheologică de la Cucuteni. Inițial s-a considerat că s-a produs o eroare frecvent întâlnită în evidența patrimoniului, încurcându-se locul de proveniență a acestora cu numele culturii. Cercetând aceste piese, s-a constatat că parte din ele constituie colecția lui N. Beldiceanu vândută Muzeului Național de Antichități București în anul 1890, așa cum am precizat anterior, colecție ce a fost considerată dispărută în 1945. O altă parte din piese provin din colecția lui Gr. C. Buțureanu vândută aceluiași muzeu de către soția sa în 1915, iar altele de la D.C. Butculescu, despre care în literatura de specialitate se scria că nici nu au fost achiziționate.

Însă cea mai mare parte dintre cele 2000 de piese purtau numere rusești și au fost repatriate în anul 1956 alături de Tezaurul României de la Moscova”³⁸. Acest lucru confirmă existența aceluși patrimoniu în cadrul Muzeului de Antichități din Iași și aduce o speranță în reconstituirea momentului istoric menționat.

BIBLIOGRAFIE:

Arhivele Naționale din Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași – Facultatea de Litere.

Arhivele Naționale din Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași – Rectorat.

Arhivele Naționale Iași, fond Muzeul de Antichități.

³⁷ Vasilica Mîrza, *De la o expoziție arheologică la un muzeu. Muzeul de Antichități și colecțiile sale*, în *Historia Universitatis Iassiensis*, V/2014, pp. 281-316.

³⁸ Mădălin-Cornel Văleanu, *Istoricul cercetărilor de la Cucuteni. Noi date și reconsiderări istorice*, în *Cucuteni-5000 Redivivus. Științe exacte și mai puțin exacte*, Chișinău, 2007, p. 15-16.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice.

Asandei, Vasilica, *Muzeul de Antichități din Iași: de la primele inițiative la înființare (1897-1916)*, în *Historia Universitatis Iassiensis*, II/2011.

Atanasiu, A., D., *Către cititori*, în *Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași*, XXV, 1914.

Boia, Lucian, „*Germanofilii*”. *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, 2009.

Bujoreanu, Ștefan, *Despre activitatea lui O. Tafrali*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” - Iași*, XIII, 1976.

Iancu, M., *Personalități românești ale Științelor naturii și tehnicii*. Dictionar, București, 1982.

Lapedatu, Al., *Scrieri istorice*, București, 2008.

Loghin, Aurel, Platon, Maria, Platon, Gheorghe, *Universitatea „Al. I. Cuza” Iași*, București, 1972.

Mîrza, Vasilica, Ibănescu, Alina-Cătălina, *Activitatea profesorilor ieșeni în cadrul Misiunii Universitare din Franța reflectată în ziarul „La Roumanie”*, în *Historia Universitatis Iassiensis*, III/2013.

Mîrza, Vasilica, *De la o expoziție arheologică la un muzeu. Muzeul de Antichități și colecțiile sale*, în *Historia Universitatis Iassiensis*, V/2014.

Nicolescu, Lelia, *Beldiceni*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2010.

Opriș, Ioan, *Istoria muzeelor din România*, București, 1994.

Radu, Rodica, *Orest Tafrali— personalitate a vieții spirituale ieșene*, în *Cercetări istorice (S.N)*, XII-XIII, 1982, Iași.

Romașcanu, Mihail, Gr., *Tezaurul Român de la Moscova*, București, 1994.

Rusu, Dorina, *Membrii Academiei Române. Dictionar*, București, 2003.

Idem, *Istoria Academiei Române. Repere Cronologice*, București, 1992.

Stoica, Corneliu, *Istoria ilustrată a orașului Tg. Ocna. Din cele mai vechi timpuri până la 1918*, Onești, 2009.

Tafrali, O., *Muzeul de Antichități din Iași*, în *Boabe de Grâu*, IV, 11, 1933.

Idem, *Apărarea României Transdanubiene*, Constanța, 1921.

Idem, *Propaganda românească în străinătate*, Craiova, 1920.

Tzigara-Samurcaș, Al., *Memorii*, vol. II, (1910-1918), Ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, Prefață de Dan Grigorescu, Editura „Grai și Suflet-Cultura Națională”, București, 1999.

Văleanu, Mădălin-Cornel, *Istoricul cercetărilor de la Cucuteni. Noi date și reconsiderări istorice*, în Cucuteni-5000 Redivivus. Științe exacte și mai puțin exacte, Chișinău, 2007.